

ประชาคมอาเซียนกับการศึกษา
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
และภาคแรงงานของไทย

Contents

TRF Forum 3

เวที สกว. (TRF FORUM)

TRF News 4

แนะนำโครงการ:
“จับตาอาเซียน (ASEAN Watch)”

TRF Policy Research Update! 8

Editor's Note บรรณาธิการแถลง

ประเด็นหลักที่อยากจะนำเสนอในจดหมายข่าว TRF Policy Bulletin ฉบับนี้เป็นบทสรุปประเด็นสำคัญจากการประชุมเวที สกว. (TRF Forum) เรื่อง “ประชาคมอาเซียนกับการศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และภาคแรงงานของไทย: ความคืบหน้า โอกาส ความท้าทาย และวาระการวิจัย” ซึ่งจัดขึ้นโดยโครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบายของ สกว. เมื่อวันจันทร์ที่ 26 กันยายน 2554 ที่ผ่านมา

อย่างที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่าปี 2558 อาเซียนจะพัฒนาไปสู่การเป็นประชาคมร่วม (ASEAN Community: AC) โดยมีกรอบความร่วมมือ 3 เสาหลัก ได้แก่ ประชาคมความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Security Community: ASC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) และประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC) ซึ่งในจำนวนทั้ง 3 เสาหลักนี้ AEC ดูเหมือนจะมีพลวัตและความก้าวหน้ามากที่สุด ส่วนเสาหลัก ASC และ ASCC นั้นถึงแม้จะเป็นเสาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความร่วมมือที่แนบแน่นของประเทศสมาชิกอาเซียน แต่ดูเหมือนจะมีความคืบหน้าค่อนข้างน้อย

สำหรับผู้ที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการประชุม TRF Forum ของ สกว. อย่างต่อเนื่อง จะทราบว่า สกว. ได้จัดการประชุมเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนมาแล้ว 2 ครั้ง ครั้งแรก (จัดขึ้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2554) เป็นการอภิปรายเกี่ยวกับความคืบหน้าในภาพรวมของประชาคมอาเซียน และครั้งที่สอง (9 กันยายน 2554) ได้พูดถึงประเด็น AEC กับภาคอุตสาหกรรมการผลิตและบริการของไทย สำหรับการประชุมเมื่อวันที่ 26 กันยายนที่ผ่านมา ซึ่งเป็นครั้งที่สาม ที่ประชุมได้เน้นอภิปรายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และภาคแรงงานของไทยภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน ซึ่งเป็นประเด็นที่อาจจัดอยู่ในขอบเขตของเสาหลัก ASCC โดยที่วัตถุประสงค์ของการประชุมครั้งล่าสุดคือ (1) เพื่อระดมสมองและแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนในส่วนที่เชื่อมโยงกับการศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และภาคแรงงานของไทย และ (2) เพื่อกำหนดกรอบและวาระการวิจัยของ สกว. ในประเด็นดังกล่าว ซึ่งข้อสรุปสำคัญๆ จากการประชุมครั้งนี้ได้ถูกนำเสนอในจดหมายข่าวฉบับนี้

บรรณาธิการ

TRF POLICY
RESEARCH
Update!

งานวิจัยของ สกว. ที่อยากแนะนำ ในจดหมายข่าวฉบับนี้คืองานวิจัย เรื่อง “ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรภาคการเกษตรที่มีต่อความมั่นคงในการผลิตอาหารของภาคเกษตรของไทย” ดำเนินการวิจัยโดย ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยมี ผศ.ดร.จารึก สิงห์ปรีชา เป็นหัวหน้าทีมวิจัย ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้เพิ่งดำเนินการแล้วเสร็จเมื่อช่วงกลางปี 2554 ที่ผ่านมานี้

งานวิจัยนี้จัดทำขึ้นจากข้อเท็จจริงที่ว่า ปัจจุบันสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ และเมื่อพิจารณาเฉพาะเจาะจงไปที่ภาคเกษตร

อ่านต่อหน้า 8 >>

เวทีสังฆ.
TRF FORUM

เมื่อวันจันทร์ที่ 26 กันยายน 2554 ที่ผ่านมานี้ โครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบาย ของ สกว. ได้จัดการประชุมเวที สกว. (TRF Forum) ในหัวข้อ “ประชาคมอาเซียนกับการศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และภาคแรงงานของไทย: ความท้าทาย โอกาส ความท้าทาย และวาระการวิจัย” โดยมี รศ.ดร.เพชรราชลัย วงศ์บุญสิน อาจารย์ประจำวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้เกียรติเป็นวิทยากรบรรยายในหัวข้อ “ประชาคมอาเซียนกับการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของไทย” และมี รศ.ดร.ยงยุทธ อดลิมวงษ์ จากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) เป็นวิทยากรบรรยายในหัวข้อ “ประชาคมอาเซียนกับภาคแรงงานไทย” โดยการประชุมครั้งนี้มีประเด็นสำคัญที่อาจสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ประชาคมอาเซียนกับการศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของไทย

- ปัจจุบันเรื่องประชาคมอาเซียนยังไม่เป็นที่รับรู้และเข้าใจมากนัก ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่รู้ว่า ประชาคมอาเซียนคืออะไร และมีเมื่อมีประชาคมอาเซียนแล้วจะมีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของพวกเขาอย่างไร ดังนั้น ประเด็นท้าทายที่สำคัญที่จะทำให้ประชาคมอาเซียน ประสบความสำเร็จก็คือ การสร้างการรับรู้ของสาธารณชนเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนในทุกๆ มิติ
- ในมุมมองทางประชากรศาสตร์ เรามองว่าเด็กและเยาวชนคือหัวใจสำคัญในการก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ด้วยเหตุนี้จุดเน้นที่ควรจะให้มีความสำคัญคือ การ

พัฒนาให้เด็กและเยาวชนเติบโตขึ้นเป็นประชากรที่มีคุณภาพในทุกๆ ด้าน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของไทยในประชาคมอาเซียน อย่างไรก็ตาม มีปัญหาที่ท้าทายอย่างมากในปัจจุบันคือ เรื่องของการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร โดยที่ประชากรวัยแรงงาน และประชากรวัยเด็กมีแนวโน้มลดลง ซึ่งอาจส่งผลทำให้ศักยภาพในการแข่งขันลดลงตามไปด้วย ในแง่นี้ยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศควรให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากเป็นพิเศษด้วย

- บทบาทของการศึกษาในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
- การศึกษาถือได้ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของทั้ง 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน โดยในปฏิญญาชะอำ-หัวหินว่าด้วยการเสริมสร้าง

ความร่วมมือด้านการศึกษา เพื่อบรรลุเป้าหมายของประชาคมอาเซียนที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ได้รับความรู้ของการศึกษาเพื่อการบรรลุความสำเร็จของเสาหลักแต่ละเสา

- ในส่วนของ ASEAN Security Community (ASC) การศึกษาจะมีบทบาทในการสร้างความเข้าใจและความตระหนักถึงความสำคัญของกฎบัตรอาเซียน โดยเรื่องของการส่งเสริมหลักการประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน และคุณค่าแห่งสันติสุขจะได้รับการบรรจุในหลักสูตรของโรงเรียน
- ในส่วนของ ASEAN Economic Community (AEC) จะมีการส่งเสริมให้มีการเคลื่อนย้าย และติดต่อกันของนักเรียนในภูมิภาคมากขึ้น สนับสนุนให้กำลังแรงงานที่มีทักษะเคลื่อนย้ายอย่างเสรีในภูมิภาคมากขึ้น ปกป้องและยกระดับมาตรฐานการศึกษาและวิชาชีพ

อ่านต่อหน้า 5 >>

แนะนำโครงการ

“จับตาอาเซียน (ASEAN Watch)”

ชุดโครงการ “ASEAN Watch” เป็นชุดโครงการที่อยู่ภายใต้การดูแลของฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1) สกว. โครงการนี้ถือได้ว่าเป็นโครงการใหม่เนื่องจากเพิ่งเริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนกันยายน 2554 ที่ผ่านมา โดยมี ผศ.ดร.กิตติ ประเสริฐสุข อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้ประสานงานโครงการ

หลักการและเหตุผล ของโครงการ ASEAN Watch

เป็นที่ทราบกันดีว่าอาเซียนจะเข้าสู่การเป็นประชาคมร่วม (ASEAN Community) ภายในปี 2558 ที่กำลังจะมาถึง ซึ่งคาดว่าจะการเป็นประชาคมร่วมของอาเซียนจะส่งผลกระทบต่อทั้งในด้านการเมือง-ความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคม-วัฒนธรรมของประเทศสมาชิกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ การเป็นประชาคมอาเซียนจะดำเนินไปภายใต้กรอบข้อตกลงต่างๆ ที่ประเทศสมาชิกได้จัดทำไปแล้วและจะมีการจัดทำในอนาคต ซึ่งถูกกำหนดให้อยู่ในกรอบ 3 เสาหลักคือ ประชาคมอาเซียนด้านเศรษฐกิจ (ASEAN Economic Community: AEC) ประชาคมอาเซียนด้านความมั่นคง (ASEAN Security Community: ASC) และประชาคมอาเซียนด้านสังคมและวัฒนธรรม (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าอาเซียนจะมีข้อตกลงอยู่เป็นจำนวนมาก แต่มักจะถูกวิจารณ์ว่าข้อตกลงต่างๆ ไม่ได้ถูกทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติมากเท่าที่ควร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ อาเซียนยังมีปัญหา “การขาดดุลการปฏิบัติ” (Implementation Deficit) นอกจากนี้ ถึงแม้ในช่วงที่ผ่านมาทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจะเริ่มมีความตื่นตัวต่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมากขึ้น แต่ก็ยังอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำ มีความซ้ำซ้อน และขาดการบูรณาการ ในส่วนของภาควิชาการเอง ถึงแม้จะมีการทำวิจัยเกี่ยวกับอาเซียนอยู่พอสมควร

แต่ก็เป็นไปอย่างกระจัดกระจาย ยังไม่มีการรวบรวมอย่างเป็นระบบว่ามีใครเชี่ยวชาญด้านใดอยู่ที่ไหน นอกจากนั้น ในภาคสาธารณสุข ก็ยังมีการรับรู้และความตระหนักเกี่ยวกับอาเซียนอยู่อย่างน้อยมาก ด้วยเหตุนี้ โครงการประสานงานชุดโครงการ ASEAN Watch จึงได้รับการพัฒนาขึ้น โดยมีเป้าหมายในการสร้างเครือข่ายทางวิชาการและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับอาเซียนเพื่อตอบสนองต่อการก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลักของโครงการ ASEAN Watch ประกอบไปด้วย

- 1 สร้างเครือข่ายระดมสมองติดตามและวิเคราะห์ประเด็นสำคัญของอาเซียนที่มีผลกระทบต่อไทย โดยมุ่งหวังให้พัฒนาโจทย์วิจัยและให้ข้อเสนอแนะ ตลอดจนทางเลือกเชิงนโยบายต่อผู้เกี่ยวข้องของไทย
- 2 พัฒนาโจทย์วิจัยเกี่ยวกับอาเซียนที่มีผลกระทบต่อไทยเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของไทยในประเด็นสำคัญต่างๆ และเพื่อเตรียมความพร้อมให้สังคมไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
- 3 สนับสนุนให้นักวิจัยทั้งรุ่นใหม่และรุ่นอาวุโสทำการวิจัยเกี่ยวกับอาเซียน

- 4 ศึกษาและติดตามประเด็นสำคัญของอาเซียนเพื่อสร้างฐานข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้เกี่ยวกับอาเซียนด้วยวิธีการต่างๆ (ระดมสมองติดตามข่าว ติดตามนโยบาย แพลและสรุปรงานเขียนและงานวิจัย เป็นต้น)
- 5 เผยแพร่องค์ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับอาเซียนสู่สังคมไทยเพื่อสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้สาธารณชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ดังกล่าวอย่างทั่วถึงโดยผ่านกระบวนการต่างๆ (สัมมนา อภิปราย เอกสารวิชาการ หนังสือ เป็นต้น)

กิจกรรม

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้างต้น โครงการ ASEAN Watch มีแผนที่จะจัดทำกิจกรรมต่างๆ ในช่วง 2 ปีจากนี้ไป (ตุลาคม 2554 - กันยายน 2556) คือ

- จัดประชุมสัมมนาระดมสมอง (ASEAN Forum) ทุกๆ 3 เดือน
- ติดตามความเคลื่อนไหวของอาเซียนและชาติสมาชิกในประเด็นเกี่ยวกับอาเซียนทุกๆ สัปดาห์
- แพลสรุปรงานเขียน-งานวิจัยเกี่ยวกับอาเซียนในต่างประเทศ (โดยเฉพาะจากชาติอาเซียนในประเด็นประชาคมอาเซียน)
- จัดทำฐานและอัปเดตข้อมูลนักวิชาการสถาบันที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน ทั้งในและต่างประเทศ
- จัดทำฐานอัปเดตข้อมูลงานเขียน-งานวิจัยเกี่ยวกับอาเซียนทั้งของไทยและต่างประเทศ
- พัฒนาโครงการวิจัยอย่างน้อย 6 โครงการ
- จัดการสัมมนาประจำปีเกี่ยวกับอาเซียน 3 ครั้ง
- จัดทำและอัปเดตเว็บไซต์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับอาเซียน

- จัดทำและเผยแพร่เอกสารต่างๆเกี่ยวกับอาเซียน (ประมวลข้อมูลที่ได้จากกิจกรรมทั้งหมดข้างต้น)
- จัดพิมพ์หนังสือที่ได้จากงานวิจัย และ/หรืองานสัมมนาเพื่อการเผยแพร่

กิจกรรมของโครงการฯ จะครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งประกอบด้วยบุคคลและองค์กรในหลายภาคส่วน ได้แก่ (1) ภาควิชาการ ประกอบด้วยนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา และสถาบันวิจัยต่างๆ (2) ภาคราชการ เช่น กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงแรงงาน (3) ภาคเอกชนที่ทำธุรกิจกับอาเซียนทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และ (4) ภาคประชาสังคม สาธารณชน สื่อสารมวลชน นักศึกษาที่สนใจ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากโครงการ ASEAN Watch ภายหลังโครงการฯ สิ้นสุดการดำเนินการในช่วงแรก (ตุลาคม 2554 - กันยายน 2556) คือ

- 1 เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับอาเซียนที่มีผลกระทบต่อไทย ทั้งในแง่มุมมองทางวิชาการและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในด้านนโยบาย
- 2 รวบรวมและสะสมองค์ความรู้ พร้อมติดตามความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับอาเซียนทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ เพื่อสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม นักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้อง
- 3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการสามารถนำความรู้ที่ได้จากกิจกรรมของโครงการฯ ไปประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบายและการปฏิบัติงาน
- 4 สังคมไทยโดยรวมได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาเซียนมากขึ้นโดยเฉพาะมุมมองและการวิเคราะห์ทางวิชาการ ซึ่งจะทำให้มีความเข้าใจเรื่องอาเซียนในสังคมไทยเพิ่มขึ้น
- 5 เกิดเครือข่ายนักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนในประเทศไทย ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม

>> ต่อจากหน้า 3

เวที สกว. (TRF FORUM)

รวมทั้งพัฒนามาตรฐานอาชีพที่เน้นความสามารถเชิงสมรรถนะในการประกอบ

- ในเสาหลัก ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC) จะเน้นการจัดทำเนื้อหาเกี่ยวกับอาเซียนร่วมกันสำหรับครูเพื่อใช้สอนในโรงเรียน การจัดให้มีวิชาเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมอาเซียนในระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างๆ การจัดให้มีการเรียนการสอนภาษาต่างๆ ของอาเซียนในฐานะเป็นทางเลือกภาษาต่างประเทศในโรงเรียน และการส่งเสริมให้เยาวชนเกิดความตระหนักเกี่ยวกับอาเซียน ในส่วนของการยกระดับความพร้อมด้านการศึกษาของประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียนและการเปิดเสรีทางการศึกษา
- การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน
- ถึงแม้ว่าการศึกษาจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน

แต่จากผลการสำรวจการรับรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียนในกลุ่มนักศึกษาวิศวกรรมศาสตร์ พบว่าการรับรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียนยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ซึ่งแสดงให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มการตระหนักรู้ให้มากขึ้น

- ประชากรรุ่น Millennial (อายุ 16-31) น่าจะเป็นกลุ่มที่ต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษในการเผยแพร่การรับรู้ และการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เนื่องจากเป็นกลุ่มประชากรที่มีความกระตือรือร้นในการปรับตัวเพื่อรับกับสิ่งใหม่ๆ เป็นกลุ่มที่มีจิตสาธารณะในระดับหนึ่ง สามารถรับกับเทคโนโลยีที่จะเข้ามาได้ และมีใจที่อยากจะแข่งขันมากกว่าประชากรกลุ่มอื่นๆ ซึ่งตรงนี้ถือเป็นแรงผลักดันที่ดี
- ในส่วนของการเตรียมความพร้อมด้านแรงงาน ซึ่งภาคอาชีวศึกษาจะมีความสำคัญมาก อย่างไรก็ตาม ภาคอาชีวศึกษาของไทยยังมีปัญหาอยู่ค่อนข้างมาก ปัญหาที่สำคัญ คือ (1) ค่านิยมและเจตคติที่เสื่อมถอยลงต่อคุณค่า

>>>

เวที สกว. (TRF FORUM)

ของอาชีวศึกษา (2) จำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนในระดับอาชีวศึกษามีจำนวนน้อยลง (ภาวะถดถอยในเชิงปริมาณ) (3) คุณภาพการศึกษาลดลง (ภาวะชะงักงันเชิงคุณภาพ) (4) ความไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม (5) ความไม่เพียงพอของของงบประมาณสนับสนุน และ (6) ความอ่อนแอของระบบควบคุมคุณภาพการเรียนการสอนและการวิจัย ซึ่งปัญหาทั้งหมดนี้จะต้องได้รับการแก้ไขโดยด่วน หากต้องการให้ประเทศไทยยังคงศักยภาพการแข่งขันได้หลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

■ การเปิดเสรีภาคบริการทางวิศวกรรมสถาปัตยกรรมในอาเซียน

- ความกังวลอย่างหนึ่งที่มาพร้อมกับการเป็นประชาคมร่วมของอาเซียนคือ การเคลื่อนย้ายของแรงงานฝีมือไปสู่เขตเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า เช่น จากไทยสู่สิงคโปร์หรือมาเลเซีย ซึ่งสาขาวิชาชีพวิศวกรรม และสถาปัตยกรรมก็เป็นส่วนหนึ่งที่มีการคาดว่า จะได้รับผลกระทบ (สาขาอื่นๆ คือ พยาบาล บริการทางการแพทย์ และทันตแพทย์) ทั้งนี้ได้มีการทำข้อตกลงกันในอาเซียนว่าด้วยการเปิดเสรีสาขาเหล่านี้ไปแล้ว
- การเปิดเสรีบริการทางวิศวกรรมและสถาปัตยกรรมที่มีการทำข้อตกลงกันได้ (เรียกว่า Mutual Recognition Arrangement: MRA) ไม่ได้มีสถานะเป็นการเปิดเสรีการค้าบริการโดยตรง เนื่องจากไม่ได้เป็นการลดมาตรการกีดกันทางการค้า แต่จะเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกแก่การเคลื่อนย้ายของวิศวกร/

สถาปนิกวิชาชีพภายในภูมิภาคอาเซียนในลักษณะของการลดขั้นตอนในกระบวนการที่วิศวกร/สถาปนิกวิชาชีพจากประเทศอาเซียนหนึ่งจะให้บริการทางวิชาชีพในตลาดแรงงานวิชาชีพของอีกประเทศสมาชิกหนึ่งของอาเซียน

- อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิประโยชน์จาก MRA ยังอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากการมีข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติของวิศวกร/สถาปนิกวิชาชีพของประเทศสมาชิกที่ค่อนข้างยากต่อการปฏิบัติ เช่น วิศวกรวิชาชีพอาเซียนจะต้องมีประสบการณ์ในภาคปฏิบัติและความหลากหลายมาไม่ต่ำกว่า 7 ปีหลังจบการศึกษาและต้องได้รับผิดชอบงานด้านวิศวกรรมที่เด่นชัดแล้วอย่างน้อย 2 ปี ส่วนสถาปนิกวิชาชีพจะต้องมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 10 ปี เป็นต้น ซึ่งกฎเกณฑ์ในลักษณะนี้ยังเป็นข้อจำกัดไม่ให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานในสองสาขานี้เกิดขึ้นได้อย่างเสรีตามที่คาดกันไว้

■ การปรับตัวเชิงยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาของไทย

ในส่วนของภาคการศึกษา ประเด็นที่เป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการเพื่อเตรียมพร้อมการเป็นประชาคมอาเซียน ได้แก่

- การเผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และเจตคติที่ดีเกี่ยวกับอาเซียน เพื่อสร้างความตระหนักและเตรียมความพร้อมของครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา นักเรียน นักศึกษา และประชาชน เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียนภายในปี 2558
- การพัฒนาศักยภาพของนักเรียน นักศึกษา และประชาชน ให้มีทักษะที่เหมาะสมเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน

- การพัฒนามาตรฐานการศึกษา เพื่อส่งเสริมการหมุนเวียนของนักศึกษาและครูอาจารย์ในอาเซียน รวมทั้งเพื่อให้มีการยอมรับในคุณสมบัติทางวิชาการร่วมกันในอาเซียน
- การเตรียมความพร้อมเพื่อเปิดเสรีการศึกษาในอาเซียน โดยการจัดทำความตกลงยอมรับร่วมด้านการศึกษา การพัฒนาความสามารถประสบการณ์ในสาขาวิชาชีพสำคัญต่างๆ
- การจัดโครงการพัฒนาเยาวชนเพื่อเป็นทรัพยากรสำคัญในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน

2. ประชาคมอาเซียนกับภาคแรงงานไทย

■ ประชาคมอาเซียนกับโอกาสของไทย

- ถ้าพิจารณาในแง่ของตลาดสินค้าและบริการอาเซียนโดยรวมมีประชากรถึงกว่า 600 ล้านคน ซึ่งจัดว่าเป็นตลาดขนาดใหญ่และมีศักยภาพที่จะเติบโตมากขึ้นในอนาคต
- ในแง่ของกำลังแรงงาน พบว่า ไทยมีกำลังแรงงานที่ใหญ่เป็นอันดับสี่รองจาก อินโดนีเซีย เวียดนาม และฟิลิปปินส์ ซึ่งทำให้ประเทศเหล่านี้มีศักยภาพในการดึงดูดการลงทุนจากอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นมากกว่าไทย ดังนั้น หากนโยบายการปรับโครงสร้างตลาดแรงงานของรัฐบาลไทยก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นอย่างมากของต้นทุนแรงงาน (เช่น กรณีการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำของแรงงานที่ค่อนข้างสูง) ก็อาจทำให้เกิดการย้ายฐานการผลิตของอุตสาหกรรมจากไทยไปสู่ประเทศที่มีจำนวนแรงงานมากกว่า และค่าจ้างถูกกว่า
- ในแง่ของการจ้างงาน พบว่า ประเทศที่มีอัตราการจ้างงานเพิ่มขึ้นมากคือ อินโดนีเซีย และเวียดนาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความต้องการแรงงานในตลาดแรงงานของสองประเทศนี้ยังมีค่อนข้างมาก และยังมีศักยภาพในการดูดซับแรงงานจำนวนมากได้คืออยู่ในขณะที่ประเทศไทยมีอัตราการเจริญเติบโตของการจ้างงานเพียง 1.2 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งถือว่าน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับอินโดนีเซียและเวียดนาม

- หากพิจารณาจากสถิติการว่างงาน พบว่า เวียดนาม ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย มีอัตราการว่างงานค่อนข้างมาก ซึ่งหมายความว่าประเทศเหล่านี้ยังไม่ได้จ้างงานอย่างเต็มที่ และยังมีกำลังแรงงานเหลือให้แก่ภาคการอุตสาหกรรมใช้อย่างมหาศาล ต่างจากประเทศไทยซึ่งได้มีการจ้างงานเต็มที่แล้ว เห็นได้จากการมีอัตราการว่างงานที่ต่ำมาก (น้อยกว่า 2%)
 - เมื่อพิจารณาสัดส่วนการจ้างงานจำแนกตามอาชีพ พบว่า สัดส่วนของการจ้างงานในภาควิชาชีพ (Professional) กับภาคบริหาร (Managerial) ของไทยมีค่อนข้างน้อยหากเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่งอย่างสิงคโปร์ และมาเลเซีย ตรงนี้ชี้ให้เห็นได้ในระดับหนึ่งว่าประเทศไทยยังใช้แรงงานฝีมือ (Skilled Labor) น้อยกว่าประเทศคู่แข่งสองประเทศนี้
- **ขีดความสามารถของไทยโดยเปรียบเทียบกับประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ**
- หากดูจากอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ปี 2010 พบว่า การเจริญเติบโตของไทย (7.8%) อยู่ในอันดับ 3 ของอาเซียนรองจากสิงคโปร์ (14.5%) และลาว (8.4%) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากฐานเศรษฐกิจของลาวค่อนข้างเล็ก ทำให้เห็นการเจริญเติบโตค่อนข้างมากเป็นธรรมดา ส่วนคู่แข่งอื่นๆ เช่น ฟิลิปปินส์ เวียดนาม มาเลเซีย และอินโดนีเซียนั้น มีอัตราการเจริญเติบโตไม่ต่างกับไทยมากนัก โดยอยู่ที่ 7.3% 7.2% 6.8% และ 6.1% ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศเหล่านี้มีศักยภาพในการเจริญเติบโตที่ค่อนข้างใกล้เคียงกับไทย
 - การจัดอันดับดัชนีความสามารถในการแข่งขันในระดับโลก (Global Competitiveness Index) ของ 139 ประเทศทั่วโลก โดย World Economic Forum แสดงให้เห็นว่าไทยอยู่ในอันดับที่ 38 เป็นรองสิงคโปร์ (อันดับ 3) มาเลเซีย (อันดับ 26) และบรูไน (อันดับ 28) แต่ยังอยู่ในระดับที่ดีกว่าอินโดนีเซีย (อันดับ 44) เวียดนาม (อันดับ 59) และฟิลิปปินส์ (อันดับ 85) อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในระยะยาว จะพบว่าช่องว่างระหว่างไทย เวียดนาม และอินโดนีเซียมีแนวโน้มแคบลง
 - ขณะที่ช่องว่างระหว่างไทยกับสิงคโปร์และมาเลเซียมีแนวโน้มห่างกันมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าความสามารถในการแข่งขันในระดับโลกของเราเริ่มมีปัญหาแล้ว
 - ในแง่ของ GDP ต่อหัวประชากร (ปี 2010/2011) ของไทยอยู่ที่ 3,940 ดอลลาร์สหรัฐ เป็นรองสิงคโปร์ บรูไน และมาเลเซีย ซึ่งอยู่ที่ 37,293 26,325 และ 6,897 ตามลำดับ โดยในขณะที่ช่องว่างของ GDP ต่อหัวของไทยเมื่อเปรียบเทียบกับ 3 ประเทศนี้มีแนวโน้มห่างออกไป แต่ช่องว่างระหว่างไทยกับเวียดนามเริ่มแคบเข้ามามากขึ้น โดยขณะที่ช่องว่างดังกล่าวอยู่ที่ประมาณเพียง 3.7 เท่า ในขณะที่เมื่อสิบกว่าปีก่อน GDP ต่อหัวของประชากรไทยกับเวียดนามห่างกันอยู่เป็นสิบเท่าตัว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเวียดนามได้ตามหลังเรามาอย่างรวดเร็วแล้วในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ
 - เมื่อพิจารณาอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศสมาชิกอาเซียนใน 4 ด้าน พบว่า
 1. ในด้านการอำนวยความสะดวกด้านการวิจัย และการบริการด้านอบรม ไทยอยู่ในอันดับ 4
 2. ในด้านการลงทุนในการอบรมและพัฒนา กำลังคนของภาคเอกชน ไทยอยู่ในอันดับ 5
 3. ในด้านของความสมดุลระหว่างค่าจ้างและผลิตภาพแรงงาน ไทยอยู่ในอันดับ 6 และ
 4. ในด้านความดึงดูดต่อการเข้ามาทำงานของแรงงานจากต่างชาติ ไทยอยู่ในอันดับ 4
 ซึ่งแสดงให้เห็นแนวโน้มที่ไม่ดีนักโดยเฉพาะอย่างยิ่งในข้อ 2 และ 3 ซึ่งเราทำได้ดีกว่าแค่เพียงประเทศในกลุ่ม CLMV (กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม)
 - เมื่อจัดอันดับขีดความสามารถด้านการศึกษาของประเทศอาเซียน ในภาพรวมไทยอยู่ในอันดับ 6 ในแง่ของการศึกษาขั้นพื้นฐานไทยอยู่ในอันดับ 4 ด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ อยู่ในอันดับ 6 และในด้านคุณภาพของ Business School อยู่ในอันดับ 4 ซึ่งหากดูตามข้อมูลนี้แล้ว ในอนาคตขีดความสามารถทางการแข่งขันของไทยน่าเป็นห่วง เพราะการศึกษาเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ
 - หากพิจารณาในแง่ผลิตภาพต่อแรงงาน (วัดจากผลผลิตต่อแรงงาน) จะพบว่าผลผลิตต่อแรงงานไทยอยู่ที่ประมาณ 16,000 ดอลลาร์สหรัฐ ห่างจากมาเลเซีย (ประมาณ 38,000 ดอลลาร์สหรัฐ) และสิงคโปร์ (ประมาณ 86,000 ดอลลาร์สหรัฐ) ประมาณ 2.3 และ 5.3 เท่าตัวตามลำดับ ในขณะที่เมื่อเปรียบเทียบกับฟิลิปปินส์ (ประมาณ 12,000 ดอลลาร์สหรัฐ) และอินโดนีเซีย (ประมาณ 10,000 ดอลลาร์สหรัฐ) จะพบว่าเราห่างจากสองประเทศนี้อยู่เพียง 1.3 และ 1.6 เท่าตัวเท่านั้น ข้อมูลนี้ชี้ว่า หากรัฐบาลไทยกำหนดค่าจ้างขั้นต่ำไว้สูงโดยไม่สอดคล้องกับผลิตภาพของแรงงาน อาจทำให้ธุรกิจในประเทศแข่งขันไม่ได้ และในระยะยาวอาจมีการย้ายฐานการผลิต
 - หากเปรียบเทียบขีดความสามารถด้านกำลังคนของไทยกับประเทศคู่แข่งในอาเซียน (บางประเทศ) โดยใช้ข้อมูลจาก IMB's World Competitiveness Yearbook 2011 ซึ่งจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของ 58 ประเทศทั่วโลก พบว่า
 1. ในแง่ของแรงงานฝีมือ ไทยอยู่ในอันดับที่ 27 (จาก 58 ประเทศ) และอยู่ในอันดับ 4 ของอาเซียน
 2. ในแง่ของการมีแรงงานฝีมือจากต่างประเทศ ไทยอยู่ในอันดับที่ 20 (จาก 58 ประเทศ) และอยู่ในอันดับ 4 ของอาเซียน
 3. ในแง่การมีประสบการณ์ในระดับระหว่างประเทศของแรงงาน ไทยอยู่ในอันดับที่ 18 (จาก 58 ประเทศ) และอยู่ในอันดับ 4 ของอาเซียน
 4. ในด้านระบบการศึกษา (ในภาพรวม) ไทยอยู่ในอันดับที่ 38 (จาก 58 ประเทศ) และอยู่ในอันดับ 4 ของอาเซียน
 5. ในด้านความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ ไทยอยู่ในอันดับที่ 55 (จาก 58 ประเทศ) และอยู่ในอันดับ 5 ของอาเซียน
 6. ในด้านระบบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ไทยอยู่ในอันดับที่ 35 (จาก 58 ประเทศ) และอยู่ในอันดับ 5 ของอาเซียน
 7. ในแง่ของทักษะทางภาษาและการสื่อสาร ไทยอยู่ในอันดับที่ 43 (จาก 58 ประเทศ) และอยู่ในอันดับ 5 ของอาเซียน

TRF POLICY RESEARCH UPDATE!

ก็พบว่า โครงสร้างประชากรในชนบท ได้เข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และสัดส่วนผู้สูงอายุมีแนวโน้มพุ่งสูงขึ้นตลอดช่วง 1-2 ทศวรรษที่จะถึงนี้ คำถามที่สำคัญก็คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร (การกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุ) ดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการผลิตอาหารของภาคการเกษตรหรือไม่ ซึ่งคำถามนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหารของประเทศในอนาคต นั่นเพราะภาคเกษตรเป็นเสาหลักของประเทศในการผลิตอาหาร

ในการศึกษา นักวิจัยได้ใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์และสถิติเพื่อคำนวณ (โดยประมาณการ) หาปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตร (ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และมันสำปะหลัง) ในอนาคต หากสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น ข้อค้นพบที่สำคัญจากงานวิจัยประกอบด้วย

- แรงแรงงานภาคการผลิตข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และมันสำปะหลัง ในปี 2563 เมื่อเทียบกับปี 2553 น่าจะลดลงร้อยละ 9.77, 46.39 และ 28.44 ตามลำดับ โดยแรงงานผู้ผลิตข้าวจะมีจำนวน 3,160,576 คน ในขณะที่แรงงานผู้ผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และมันสำปะหลังจะอยู่ที่ 241,305 และ 348,274 คนตามลำดับ ซึ่งการลดลงนี้เป็นผลมาจากการเป็นสังคมผู้สูงอายุเป็นหลัก
- ในกรณีที่มีการลดลงของแรงงานอันเกิดจากภาวะสังคมผู้สูงอายุดังกล่าว จะมีผลทำให้ปริมาณผลผลิตข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และมันสำปะหลังในปี 2563 ลดลงร้อยละ 4.18, 0.20 และ 0.04 ตามลำดับ
- การลดลงของแรงงานและผลผลิตดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าว ข้าวโพด และมันสำปะหลัง เช่น (1) ผลผลิตในสาขาการแปรรูปข้าวอาจลดลงถึงร้อยละ 20.07 ในขณะที่สาขาการผลิตอาหารสัตว์และโรงสีข้าวอาจผลิตสินค้าลดลงร้อยละ 6.73 และ 5.14 ตามลำดับ (2) สาขาการแปรรูปข้าวโพดเลี้ยงสัตว์อย่างง่ายอาจผลิตสินค้าลดลงถึงร้อยละ 16.92 ในขณะที่สาขาการผลิตอาหารสัตว์อาจผลิตสินค้าลดลงร้อยละ 5.67 และ (3) สาขาการแปรรูปมันสำปะหลังอย่างง่ายอาจผลิตสินค้าลดลงร้อยละ 13.61

ข้อเสนอ

การวางแผนแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรอาจมีใช้วาระเร่งด่วนของรัฐบาลเมื่อเทียบกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยและการระบาดของศัตรูพืชซึ่งน่าจะกระทบความมั่นคงทางอาหารของไทยในระยะสั้นมากกว่า อย่างไรก็ตาม เพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว การพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและความมั่นคงทางอาหาร ยังเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ในระยะเร่งด่วน ควรมีการพัฒนาเทคนิคการผลิตที่ทนทานต่อปัจจัยเสี่ยงด้านการผลิตต่างๆ อาทิ ระบบชลประทานที่สามารถระบายน้ำท่วมจากพื้นที่ทำการเกษตรได้อย่างทันท่วงที การพัฒนาเทคโนโลยีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและปลอดภัยต่อผู้บริโภค ก็อาจช่วยส่งเสริมให้สามารถรักษาระดับปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรได้ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและโครงสร้างแรงงานภาคการเกษตร

หมายเหตุ : 1. สามารถดาวน์โหลดงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ผ่านระบบ E-Library ของ สกว. (<http://elibrary.trf.or.th/>) หรือติดต่อที่ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1) สกว. หมายเลขโทรศัพท์ 0 2278 8200 ต่อ 8325
2. งานวิจัยชิ้นนี้ได้ถูกเรียบเรียงในรูปของบทสรุปเชิงนโยบาย (Policy Brief) ซึ่งสามารถดาวน์โหลดได้ในเว็บไซต์ของโครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบาย (<http://prp.trf.or.th/TRFPolicyBrief.aspx>)

>> ต่อจากหน้า 7

เวที สกว. (TRF FORUM)

- ในเรื่องการเตรียมพร้อมด้านกำลังแรงงานของประเทศในอาเซียน พบว่าประเทศคู่แข่งในอาเซียน (สิงคโปร์ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย) ทุกประเทศค่อนข้างกระตือรือร้นในการเตรียมพร้อมด้านแรงงาน เห็นได้จากการกำหนดแผน และแนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาแรงงานในประเทศของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับโครงสร้างตลาดแรงงานและการเพิ่มทักษะและความสามารถของแรงงาน
- ในส่วนของไทย รัฐบาลปัจจุบันได้กำหนดให้ (1) การเพิ่มขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการเปิดเสรีประชาคมอาเซียน

(2) การพัฒนามาตรฐานบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (3) การยกระดับคุณภาพการศึกษาเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล และ (4) การพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพได้มาตรฐานและสอดคล้องกับความต้องการของอุตสาหกรรม เป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ซึ่งจะทำได้มากน้อยแค่ไหน นั้น ยังเป็นเรื่องที่ต้องติดตาม

■ วาระการวิจัย

- เมื่อจะกำหนดโจทย์วิจัยเกี่ยวกับอาเซียน จะต้องคิดนอกกรอบของอาเซียนด้วย ในความ

เป็นจริง ความเชื่อมโยงและการแข่งขันทางเศรษฐกิจไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มอาเซียน แต่ยังรวมถึง ASEAN+3 และ ASEAN+6 ด้วย ดังนั้น หากจะทำการวิจัยเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จะต้องดูประเทศที่มีความเชื่อมโยงและมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจที่เข้ามาในอาเซียน เช่น จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ด้วย

TRF FORUM